

HAROLD S. KUSHNER

**Als 't kwaad goede
mensen treft**

Harold S. Kushner

Als 't kwaad goede
mensen treft

38e druk

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

Inleiding: Waarom ik dit boek geschreven heb	7
1. Waarom moeten de rechtvaardigen lijden?	12
2. Het verhaal van een man genaamd Job	37
3. Soms is er geen reden	53
4. Geen uitzonderingen voor aardige mensen	63
5. God laat ons de ruimte om mens te zijn	79
6. God helpt degenen die ophouden zichzelf te kwetsen	93
7. God kan niet alles doen, maar een paar belangrijke dingen wél	119
8. Waar is de godsdienst dan nog goed voor?	138
Dankwoord	155

1. Waarom moeten de rechtvaardigen lijden?

Er is maar één vraag die werkelijk van belang is: waarom treft het kwaad goede mensen? Alle andere gesprekken over theologische zaken zijn een soort hersengymnastiek; zo iets als het oplossen van het kruiswoordraadsel in de zaterdagkrant, wat een heel voldaan gevoel geeft als je erin slaagt alle woorden te vinden. Maar uiteindelijk is zulke theologische praat niet in staat om de mensen echt te raken. Bijna alle zinvolle gesprekken die ik ooit met mensen over het onderwerp God en de godsdienst heb gehad zijn óf met deze vraag begonnen, óf kwamen daar binnen de kortste keren op uit. Niet alleen de hevig ongeruste man of vrouw die zojuist met een ontmoedigende diagnose uit de spreekkamer van de dokter is gestapt, maar ook de student die me vertelt dat hij tot de conclusie is gekomen dat er geen God bestaat, of de volslagen vreemdeling die naar me toe komt lopen op een feestje, net wanneer ik op het punt sta de gastvrouw om mijn jas te vragen, en die zegt: 'Ik hoor dat u een rabbi bent, hoe kunt u nou geloven dat...' – al die mensen hebben één ding gemeen. Het zit ze dwars dat het lijden in de wereld zo ongelijk verdeeld is.

De ellende die goede mensen moeten doorstaan vormt niet alleen een probleem voor de mensen die lijden en voor hun gezinnen. Het is een probleem voor iedereen die wil geloven in een rechtvaardige, eerlijke en leefbare wereld. Er rijzen onvermijdelijk vragen over de goedheid, de barmhartigheid en zelfs het bestaan van God.

Ik ben rabbi van een gemeente van zeshonderd gezinnen, dat is ongeveer vijfentwintighonderd mensen. Ik bezoek ze in het ziekenhuis, ik leid hun begrafenisdiensten, ik probeer ze over de doffe ellende van hun scheidingen, hun zakelijke mis-

lukkingen en hun moeilijkheden met hun kinderen heen te helpen. Ik zit naar ze te luisteren terwijl ze hun verhalen over hun stervende echtgenoten of echtgenotes over me uitstorten, over hun demente ouders voor wie het lange leven eerder een vloek dan een zegen is, of over hun vrienden die ze zien vergaan van de pijn of verpletterd zien raken door teleurstellingen. En ik vind het heel moeilijk om die mensen te vertellen dat het leven goed is, dat God de mensen geeft wat ze verdienen en nodig hebben. Keer op keer heb ik gezinnen, zelfs hele gemeenschappen, samen zien bidden voor het herstel van een zieke, om vervolgens in hun verwachtingen en gebeden teleurgesteld te worden. Ik heb de verkeerde mensen ziek zien worden, de verkeerde mensen gewond zien raken, de verkeerde mensen jong zien sterven. Net als iedere lezer van dit boek pak ik elke dag mijn krant, en wat daarin op mij afkomt is alweer in tegenspraak met de gedachte dat deze wereld goed is: zinloze moorden, zogenaamde grappen met een fatale afloop, jonge mensen die omkomen bij auto-ongelukken terwijl ze op weg waren naar hun bruiloft of thuiskwamen van de diploma-uitreiking van de middelbare school. Ik tel deze verhalen op bij de persoonlijke tragedies die ik heb meegemaakt en vraag mezelf dan af: Kan ik te goeder trouw de mensen blijven vertellen dat de wereld goed is, en dat een barmhartige en liefdevolle God verantwoordelijk is voor wat erin gebeurt? Mensen hoeven geen buitengewoon heilige wezens te zijn om ons met dit probleem te confronteren. We zullen ons waarschijnlijk niet al te vaak afvragen: ‘Waarom moeten volslagen onzelfzuchtige mensen lijden, mensen die nooit iets verkeerd doen?’, omdat we dat soort personen maar uiterst zelden tegenkomen. Maar wel vragen we ons vaak af waarom gewone mensen, aardige, vriendelijke burens, niet bijzonder goed en ook niet bijzonder slecht, plotseling pijn en ellende moeten lijden. Als dit een rechtvaardige wereld zou zijn, dan zouden ze dat niet verdiend hebben, lijkt ons. Ze zijn niet veel

beter en ook niet veel slechter dan de meeste mensen die we kennen; waarom zouden ze het dan in hun leven zoveel zwaarder moeten hebben? Als we vragen waarom de rechtvaardigen lijden of waarom het kwaad goede mensen treft, houdt dat niet in dat we ons uitsluitend bezig moeten houden met het martelaarschap van heiligen en wijzen. Het houdt in, dat we proberen te begrijpen waarom gewone mensen – wij en de mensen om ons heen – zulke enorme lasten van verdriet en pijn te dragen krijgen.

Ik was nog jong en zojuist begonnen mijn functie van rabbi uit te oefenen toen ik werd geroepen om te proberen een gezin over een onverwachte en bijna ondraaglijke tragedie heen te helpen. Een echtpaar van middelbare leeftijd had één dochter, een intelligent meisje van negentien, eerstejaars studente aan een universiteit in een andere staat van Amerika. Op een ochtend tijdens het ontbijt kregen ze een telefoontje vanuit het Academisch Ziekenhuis. ‘We hebben slecht nieuws voor u. Uw dochter is vanmorgen op weg naar college in elkaar gezakt. Het schijnt dat er een bloedvat in haar hersenen gesprongen is. Ze is overleden voor we iets voor haar konden doen. We vinden het heel erg voor u.’

Totaal verbijsterd door de schok vroegen de ouders een buurman om hen te helpen bij de stappen die er nu ondernomen moesten worden. De buurman lichtte de synagoge in, en ik zocht de ouders nog diezelfde dag op. Ik ging hun huis binnen met een gevoel van grote machteloosheid. Ik wist niet wat ik zou kunnen zeggen om hun verdriet te verzachten. Ik verwachtte dat ze boos zouden zijn, geschokt, diep bedroefd, maar wat ik niet had verwacht was dat hun eerste woorden zouden zijn: ‘Weet u, rabbi, we hebben afgelopen Yom Kippoer niet gevast.’

Waarom zeiden ze dat? Waarom veronderstelden ze dat ze op de een of andere manier verantwoordelijk waren voor deze tragedie? Wie had ze geleerd in een God te geloven die een

aantrekkelijke, begaafde jonge vrouw zonder voorafgaande waarschuwing dood laat neervallen als straf voor de rituele overtreding van iemand anders?

Een van de manieren waarop de mensen generatie op generatie hebben geprobeerd om aan het lijden van de wereld een zin te geven is door aan te nemen dat we krijgen wat we verdienen, dat ons ongeluk op de een of andere manier de straf voor onze zonden is.

Zegt van de rechtvaardige, dat het hem zal welgaan, want hij zal de vrucht zijner daden eten. Wee de goddeloze, het zal hem slecht gaan, want het werk zijner handen zal hem worden vergolden.

(Jes. 3:10,11)

En Er, de eerstgeborene van Juda, wakte het misnoegen van de Heer op, en de Heer doodde hem.

(Gen. 38:7)

De rechtvaardige zal generlei onheil treffen, maar de goddelozen zijn vol van ramspoed.

(Spr. 12:21)

Bedenk toch: wie kwam ooit onschuldig om, en waar werden oprechten verdelgd?

(Job 4:7)

Dit is een houding die we later in dit boek nog tegen zullen komen, wanneer we de kwestie van de schuld bespreken. Het is vanuit een bepaalde gezichtshoek verleidelijk om te denken dat kwade dingen de mensen (vooral andere mensen) overkomen omdat God een rechtvaardig rechter is die ze precies geeft wat ze verdienen. Door dat te geloven houden we de wereld ordelijk en begrijpelijk. We verschaffen mensen de best denkbare reden om goed te zijn en de zonde te vermij-

den. En door dat te geloven kunnen we het beeld in stand houden van God als geheel en al liefdevol, almachtig en alles-beheersend. Gegeven de realiteit van de menselijke natuur, gegeven het feit dat niemand perfect is en dat we allemaal zonder al te veel moeite dingen kunnen bedenken die we hebben gedaan en die we niet hadden moeten doen, kunnen we altijd een rechtvaardiging vinden voor wat ons overkomt. Maar wat voor troost geeft een dergelijk antwoord, en is het religieus gezien wel juist?

Het echtpaar dat ik probeerde te troosten, de ouders die hun enige kind zonder waarschuwing op negentienjarige leeftijd hadden verloren, waren geen diep-religieuze mensen. Ze waren niet actief in de synagoge; ze hadden zelfs niet gevast op Yom Kippoer, een traditie die zelfs door veel joden die verder niets aan hun godsdienst doen, in ere wordt gehouden. Maar in de verdoving waarin ze na deze tragedie verkeerden, vielen ze weer terug op het fundamentele geloof dat God de mensen straft voor hun zonden. Ze hadden het gevoel dat de dood van hun dochter hun schuld was; als ze minder zelf-zuchtig waren geweest en minder laks inzake Yom Kippoer, bijna zes maanden tevoren, dan leefde zij misschien nog. Daar zaten ze, boos op God omdat Hij zo strict Zijn tol geëist had, maar bang om die boosheid toe te geven uit angst dat hij hen opnieuw zou straffen. Het leven had hen een gevoelige klap toegebracht, en de religie kon hen niet troosten. Die maakte juist dat ze zich nog ellendiger voelden.

Het idee dat God de mensen geeft wat ze verdienen, dat onze ongerechtigheden de oorzaak zijn van ons ongeluk, is in diverse opzichten wel aardig als oplossing voor het probleem van het kwaad, maar er kleeft een aantal ernstige tekortkomingen aan. Zoals we hebben gezien leidt het ertoe dat de mensen zichzelf de schuld gaan geven. Er ontstaan schuldgevoelens, ook als daar helemaal geen reden toe is. De mensen gaan er God door haten, en tegelijkertijd zichzelf. En het meest storende is, dat het niet klopt met de feiten.

Als we hadden geleefd vóór het tijdperk van de massacomunicatie hadden we misschien geloof kunnen hechten aan deze stelling, zoals veel intelligente mensen destijds deden. Het was toen makkelijk te geloven. Je hoefde minder gevallen te negeren waarin het kwaad goede mensen trof. Zonder kranten en televisie, zonder geschiedenisboeken, kon je je schouders ophalen over het feit dat er zo nu en dan een kind of een vrome buurman doodging. Tegenwoordig weten we te veel van de wereld dan dat we dat nu nog kunnen doen. Hoe zou iemand die de namen Auschwitz of My Lai kent, of die door de gangen van ziekenhuizen en verpleegtehuizen heeft gelopen de vraag omtrent het lijden in deze wereld durven beantwoorden door Jesaja te citeren: ‘Zegt van de rechtvaardige, dat het hem zal welgaan?’ Om dat vandaag de dag nog te geloven zou iemand, om de onontkoombare feiten recht te doen, óf de dingen die zich van alle kanten aan hem opdringen moeten negeren, óf hij zou een definitie moeten geven van wat hij onder ‘rechtvaardig’ verstaat. We zouden dan moeten stellen dat een rechtvaardige iemand is die lang en probleemloos heeft geleefd, of hij nu al of niet eerlijk en liefdevol is geweest, en dat een slecht mens iemand is die lijdt, ook al is het leven van zo iemand verder prijzenswaardig geweest.

Een waar-gebeurd verhaal: een elfjarige zoon van kennissen van mij moest op school een routine-onderzoek van zijn ogen ondergaan, en daarbij werd ontdekt dat hij net bijziend genoeg was om een bril te moeten dragen. Niemand was hier erg verbaasd over. Allebei zijn ouders dragen een bril, evenals zijn oudere zusje. Maar om de een of andere reden was de jongen diep geschokt door dat vooruitzicht, zonder dat hij iemand wilde vertellen waarom. Ten slotte, toen zijn moeder hem op een avond naar bed bracht, kwam het hele verhaal eruit. Een week voor het oogonderzoek had de jongen met twee oudere vriendjes een hoop rommel doorgesnuffeld die een buurman voor de vuilniswagen had buitengezet, en daar-

bij een exemplaar van Playboy gevonden. Met het gevoel dat ze iets verkeerd deden hadden ze een poosje naar de plaatjes van naakte vrouwen zitten kijken. Toen de jongen een paar dagen later bij het oogonderzoek iets bleek te mankeren en dus een bril nodig had, trok hij daaruit de overhaaste conclusie dat God bezig was hem met blindheid te slaan omdat hij die plaatjes had bekeken.

Soms proberen we zin te geven aan de beproevingen van het leven door te zeggen dat de mensen inderdaad krijgen wat ze verdienen, maar dan op de lange duur. Op een gegeven moment lijkt het misschien oneerlijk verdeeld in het leven, en krijg je misschien de indruk dat onschuldige mensen lijden. Maar als we maar lang genoeg wachten, zullen we de rechtvaardigheid van Gods plan vaste vorm zien aannemen, zo menen wij.

Zo looft bijvoorbeeld Psalm 92 God voor deze prachtige, volmaakt rechtvaardige wereld die Hij ons heeft gegeven en suggereert dat mensen die er iets op aan te merken hebben dwazen zijn, omdat ze ongeduldig zijn en God niet de tijd gunnen om Zijn gerechtigheid openbaar te maken.

Hoe groot zijn uw werken, o Heer;
zeer diep zijn uw gedachten.
Een redeloos mens verstaat het niet,
en een dwaas begrijpt het niet:
wanneer de goddelozen uitspruiten als het groene kruid
en alle bedrivers van ongerechtigheid bloeien –
zij zullen voor immer verdelgd worden,
De rechtvaardige zal groeien als een palmboom,
opschieten als een ceder van de Libanon;

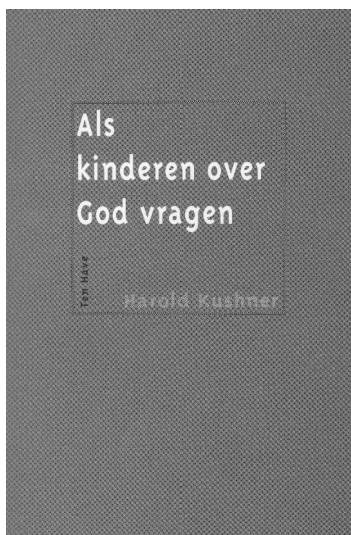
...

om te verkondigen dat de Heer waarachtig is, mijn rots, in
wie geen onrecht is.

(Psalm 92:6-8, 13, 16)

Andere boeken van Harold S. Kushner bij
Uitgeverij Ten Have

Als kinderen over God vragen
Een joodse benadering

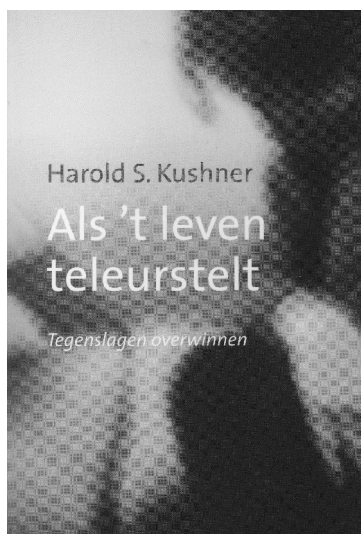

‘Wie heeft God gemaakt? Ziet God alles wat ik doe? Waarom kan ik God niet zien? Hoort Hij mijn gebeden? Waarom laat Hij mensen doodgaan?’

Dit zijn voorbeelden van vragen die kinderen altijd weer stellen en die Harold Kushner in dit boek probeert te beantwoorden. Geschreven voor ouders en opvoeders.

9e druk, paperback, 157 blz.

Als 't leven teleurstelt
Tegenslagen overwinnen

Hoe maakbaar ons leven ook lijkt – aan teleurstellingen valt niet te ontkomen. Hoe ga je daarmee om, hoe overwin je ze? Kushner put lessen uit het leven van de grote bijbelse figuur Mozes. Zijn leven lijkt zo heroïsch, maar werd ook gekenmerkt door zware tegenslagen.

De schrijver probeert ons te behoeden voor bitterheid en wanhoop. Hij bemoedigt ons: laten we teleurstellingen tegemoet treden met geloof in onszelf en in de toekomst.

paperback, 187 blz.